




UOT: 33

<https://doi.org/10.59849/2409-4838.2024.2.80>

## FİLM SƏNAYESİ İQTİSADİYYATIN SUBSEKTÖRÜ KİMİ VƏ AZƏRBAYCANDA İNKİŞAF SƏVİYYƏSİ

**Cəmaləddin Pərviz oğlu Məmmədov**   
İqtisadiyyat İnstitutu, Bakı, Azərbaycan  
\*jamal.mammadov23@gmail.com

*Film sənayesi musiqi və dəb sənayesi ilə birlikdə mədəniyyət sahələri arasında ən gəlirli sektorlardan biri kimi çıxış edir. Bu sektor işsizliyə təsir edən mühüm sahələrdən biridir. Belə ki, həm kino, həm də teatr komanda işi olmaqla özündə bir çox iş sahəsini birləşdirir. Aktyor, rejissor, ssenarist, işıqçı, qrim ustası, geyim dizaynerləri və stilistlər, səs rejissoru, produser və s. kimi peşə sahibləri hər iki sahədə fəaliyyət göstərir. Mədəniyyət sahələri yaratdıqları əlavə dəyərlə də iqtisadiyyatın digər sahələrini də dəstəkləməklə geniş iqtisadi potensial yaradırlar. Film sənayesi isə bu sahələrin başında gələn sahələrdən biridir. Ölkəmiz Sovet dönməndə güclü film sənayesinə malik olmaqla, istehsal edilən yerli filmlərimiz həm keçmiş sovet ölkələrində, həm də onun hüdudlarından kənarında rəğbətlə qarşılanırdı. Lakin müstəqilliyin əldə edilməsi dönməndən sonra ölkədə yaranmış vəziyyət film sənayesindən də yan keçməmişdir. Bu dövrdən etibarən istehsal edilən filmlərin sayı azalmış və çəkilən filmlərin keyfiyyəti də müasir zamanın tələbləri ilə uzlaşmamışdır. Yaranmış vəziyyət əhalidə yerli istehsal filmlərə olan marağı azaltmışdır. Lakin son onillikdə yerli istehsal filmlərinin sayı nisbətən artsa da, hələ də istənilən səviyyəyə çatmamışdır. Məqalənin yazılmasında məqsəd də ölkəmizdə film sənayesinin mövcud vəziyyətini araşdırmaq və buradakı mənfi nüansları ortaya çıxarmaqdır. Məqalədə müxtəlif kütləvi informasiya vasitələrində yayımlanan məlumatlar və rəqəmlər əsasında yerli film sənayesindəki boşluqlar müəyyən edilmiş və bu istiqamətdə atılmalı olan addımlar qeyd edilmişdir. Qeyd etmək istərdim ki, ölkəmizdə digər mədəniyyət sahələrində olduğu kimi film sənayesinin iqtisadi aspektləri araşdırılmamışdır. Məqalə bu istiqamətlərdə aparılmış ilk elmi araşdırmalardan biridir.*

**Açar sözlər:** film, kino, sənaye, mədəniyyət, iqtisadi

### GİRİŞ

Filmlər ortaya çıxmamışdan əvvəl insanlar əsasən teatrlara üz tuturdular və ya öz asudə vaxtlarını başqa formada, daha çox kommersionlaşmamış fəaliyyətlərlə məşğul olurdular. Filmlərin ortaya çıxması ilə insanların asudə vaxtlarının təşkil edilməsi üçün yeni bir fəaliyyət növü meydana çıxmış oldu. 1890-cı illərin əvvəllərində Tomas Edison tərəfindən yaradılmış kinematografiya film sənayesinin yaranması üçün əsas təməldəşlərdən oldu. Bundan sonra eyni onilliyin ortalarında Lümyer qardaşlarının Tomas Edisonun ixtirasına əlavə etdiyi proyeksiya ixtirası daha sonra çəkilmiş filmlərin yayımlana bilməsi üçün şərait yaratmış və ilkin kinoteatrların təməli beləcə qoyulmuş oldu.

Artıq XX əsrin əvvəllərində film sənayesi bir çox qərb ölkəsinin iqtisadiyyatında aparıcı rol oynamağa başlamışdı. Avtomobil, elektrik enerjisi, kimyavi maddələr və s. kimi yeni yaranan sahələrlə yanaşı inkişaf edən film sənayesi əyləncə sektorunun ilk sənayeləşmiş forması kimi geniş istifadəçi toplamağa başlamışdı. Həmin dövrlərdə bu sahənin tamaşaçısı olmayan çox az sayda idi. Artıq 1910-cu ildən etibarən hər il milyardlarla film biletləri satılırdı. Məsələn, bugün İtaliyada film sənayesi əvvəlkiçək populyar olmasa da, Birinci Dünya Müharibəsindən əvvəl bu sənaye ölkənin dördüncü əsas ixrac məhsulu kimi çıxış edirdi. Böyük depressiya dönməndə film sənayesi ABŞ iqtisadiyyatının onuncu ən gəlirli sahəsi kimi çıxış edir, 1930-cu ildən etibarən isə Fransa film sənayesi ən sürətlə inkişaf edən sektorlardan biri olmuşdur [4]. Bütün bu göstəricilər film sənayesinin uğurlu perspektivini labüd edirdi. XX əsrin ortalarında artıq yeni texnologiyaların inkişafı, İkinci



Dünya Müharibəsinin bitməsi, ölkələr arasında iqtisadi münasibətlərin genişlənməsi və s. kimi amillər bütün sahələrə təsir etdiyi kimi film sənayesindən də yan keçməmişdir. Xüsusilə müharibənin bitməsi bir çox ölkələrdə müharibə mövzulu filmlərin istehsalını təşviq etmişdi. Təsadüfi deyil ki, SSRİ-də də müharibə dövrünü əks etdirən “Bizim Cəbiş müəllim”, “Tütək səsi”, “Şərikli çörək”, “Mən ki gözəl deyildim” və s. kimi bir çox filmlər istehsal edilmişdi. Azərbaycan filmlərinin məhz şahlanma dövrü bu zamandan SSRİ-in dağılması dövrünə qədər olan müddəti əhatə edirdi. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda ilk film, film sahəsinin yaranmasından cəmi 3 il sonra, 1898-ci ildə çəkilmişdi. Filmi fransadan gəlmiş fotoqraf Aleksander Mixayloviç Mişon lentə almışdır.

Müasir dövrümüzdə film istehsalının yeni qaydaları vardır. Film istehsalının istər yaradıcı istiqamətində, istərsə də maliyyə və digər iqtisadi aspektlərində dəyişiklər qaçınılmaz olmuşdur. Buna görə də hər bir ölkə öz film sənayesinin inkişafını müasir standartlar üzrə formalaşdırmağa çalışmalıdır. Bu olmadığı təqdirdə əlbəttə ki, film sənayesinin inkişafı ləng templə gedəcək və yan ümumiyyətlə inkişaf etməyəcəkdir. Buna görə də film sənayesi həm mədəni və yaradıcı aspektdən, həm də iqtisadi obyekt kimi araçdırılması vacib olan sahlərdən biridir. Yazdığım məqalədə film sənayesinin istehsalı prosesi, onun maliyyələşmə mənbələri və ölkəmizdə film sənayesinin mövcud vəziyyəti öz əksini tapmışdır.

## ƏSAS HİSSƏ

### Film sənayesinin istehsal prosesləri

Film sənayesi çox prosesli olmaqla, özündə çoxsaylı insan resursu tələb edən sahələrdən biridir. Təsadüfi deyil ki, burada istehsal və insan faktorları əsas hissələrini təşkil edir. Filmin istehsalı (Film production) dedikdə çox uzun bir proses nəzərdə tutulur. İlk mərhələ inkişafdır (development). Buraya ssenari, ideyanın yaranması, qanuni hüquqlar, maliyyə təminatı daxildir. İkinci mərhələ istehsaldan əvvəlki (pre-production) dövrüdür. Buraya setlərin və kastinq formalaşdırılması daxildir. Sonrakı mərhələ isə istehsal (production) dövrüdür. Burada artıq çəkilişlər və foto çəkilişlər həyata keçirilməyə başlanılır. Növbəti mərhələdə prinsipial fotoqrafiya (principlial photography) işləri həyata keçirilir. Bu prosesdə filmin çəkiləcəyi yerdə kastla birgə əsas çəkilişlər həyata keçirilir. Daha sonra ingilis dilində “wrap” (bükmə, sarğı) adlanan hissə var ki, bu filmin artıq post-istehsal dövrünə hazır olduğunu göstərir. Bundan sonra artıq qeyd etdiyimiz kimi post-istehsal (post-production) dövrü gəlir ki, bu da audio və video editlər kimi prosesləri əhatə edir. Artıq film hazır olduqdan sonra paylama (distribution) mərhələsi həyata keçirilir. Artıq bu proseslərdən bəlli olur ki, film istehsalı çox geniş olmaqla bu proseslərin hər birində fərqli peşələri təmsil edən şəxslər çalışır. Bu isə bir filmə bəzən minlərlə şəxsin çalışması deməkdir. Nəticədə bir filmin istehsalı üçün minlərlə iş yeri yaradılmış olur.

### Film sənayesində maliyyələşmə

Filmlərin çəkilməsi üçün əlbəttə maliyyə xərcləri çəkilir. Bu xərclər əsasən filmin istehsalı, inkişafı, marketinqi və reklamına çəkilir. Filmin istehsalı qədər onun tanıtılmasına çəkilən xərclər də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, amerikan filmlərinin təşviqi və reklamı (P&A – promotion and advertising) filmin büdcəsinin yarısı qədər, bəzən isə bundan çox olur. Bu filmə daha çox diqqət çəkmək, onları insanlara daha maraqlı etməyin yolları kimi qiymətləndirilir.

Film sənayesinə investiya etmək isə bir qədər riskli hesab edilir. Buna əsas səbəb filmlərin yayımından sonra onlara marağın nə dərəcə olacağını əvvəlcədən dəqiq bilinməməsidir. Məsələn, buna misal olaraq “Little Miss Sunshine” və “John Carter” filmlərinin müqayisəsini göstərə bilərik. Belə ki, adı çəkilən ilk filmin büdcəsi cəmi 8 milyon dollar olmuş və “Fox Searchlight”a 10.5 milyon dollara satılmışdı. Film ABŞ kinoteatrlarında tam 59.89 milyon dollar gəlir əldə etmişdi. Bunun əvəzində isə ikinci filmin büdcəsi 250 milyon dollar olsa da ABŞ film kassasında cəmi 73 milyon gəlir qazanmışdı. [2]



Filmlərin gəlir mənbəyinə gəldikdə isə bu fərqli mənbələr hesabına formalaşır. Bunlardan ilki bilet satışlarıdır. Bu birbaşa olaraq filmlərin kinoteatrlarda izləyicilər tərəfindən izlənməsi nəticəsində yaranan gəlir formasıdır. Bundan başqa filmlər xarici satışlardan da külli miqdarda gəlir əldə edirlər. Filmlər kinoteatrlarda verildikdən bir müddət sonra, müxtəlif televiziya şirkətlərində yayımlanması üçün satılır. Bu zaman həmin televiziya şirkətləri filmin yayım hüququnu əldə etmək məqsədilə istehsalçıya ödəniş edir. Bu həmçinin DVD və son dövrlərdə onlayn platformalar üçün də keçərlidir. Bundan başqa filmlər ticarət fəaliyyətindən də gəlir əldə edə bilirlər. Məsələn, film istehsalçıları öz qəhrəmanlarının əksi olan geyimlər və ya oyuncaqların istehsal edilməsi üçün şirkətlərə patent verirlər. Beləliklə, film istehsalçıları bu vasitə ilə də gəlir əldə etmiş olurlar. Lakin bu üsul bütün filmlər üçün keçərli olmaya bilər.

Sadəcə mənbələrlə yanaşı dünya film sənayesində digər maliyyə qaynaqlarının da rolu böyükdür. Bunlardan ilkin adını çəkəcəyimiz xüsusi investisiyalar və ya biznes partnyorlarıdır. Bu tip maliyyə dəstəkləri filmin satışından gələn gəlirin bir hissəsinə sahib olmaq məqsədilə bu tip investisiyaları yatırmaqda maraqlı olurlar. Bundan başqa filmlərin istehsalında mühüm əhəmiyyət kəsb edən amillərdən biri də film qrantları və dövlət maliyyələşməsidir. Xüsusilə dövlətlər lokal film istehsalının inkişafı məqsədilə filmlərin istehsalını qrantlar vasitəsilə dəstəkləyir. Həmçinin film istehsalçıları müxtəlif festivallarda iştirak edərək həmin festivalların qrantlarını əldə edə bilirlər. Digər maliyyələşmə üsulu “crowdfunding” və ianələrdir. Kroudfounding bir neçə şəxs və ya qrupun maliyyələrini cəmləşdirərək əmələ gətirdiyi maliyyə vəsaiti, ianələr isə bir və ya bir neçə şəxs vəsaitindən film istehsalına etdikləri ianələri əhatə edir.

Azərbaycan Respublikasında isə filmlərin maliyyələşməsi əsasən dövlət dotasiyaları hesabına həyata keçirilir. Bəzi kommersiya məqsədli filmlərin istehsalında isə əsasən biznes partnyorlarının və ya sponsorların iştirakı müəyyən dərəcədə gözə dəyir. Fondlardan isə digər mədəniyyət sahələrində olduğu kimi film sənayesində də Heydər Əliyev Fondudur ki, o da əsasən sənədli filmlərin istehsalına maliyyə vəsaitlərinin qoyuluşunu həyata keçirir. Dövlətin maliyyə dəstəyi ilə çəkilən filmlərin gəlirliliyi isə çox zəif olur.

### **Film sənayesinin fəaliyyəti**

İnsan resursu və digər faktorlara gəldikdə film istehsalında əsas şəxs ssenaristdir. Belə ki, ssenari olmadığı halda filmdən söhbət gedə bilməz. Daha sonra filmin maliyyə və menecment tərəfini üzərinə götürən prodüserlər gəlir. Filmin istehsalından sonra onun yayımlanmasını təşkil edən distribüter şirkətlər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bundan əlavə filmlərin əsas yayım mərkəzi olan kinoteatrlar filmlər üçün vacib faktorlardan hesab edilir. Agentliklər də film istehsalında xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Buraya həm istedadların axtarılması üzrə, həm də satış və s. üzrə agentliklər daxildir. Bundan əlavə makeup artistlər də film çəkilişi dövründə iştirak edən əsas insan kapitalına daxildir. Film redaktoru, bəstəkar, kinematoqraf da film istehsalında iştirak edən əsas şəxslər arasındadır. Bundan əlavə film çəkilişində kostumlar üzrə stilistlər də çalışır. Artıq bu danışılanlardan aydın olur ki, film sənayesi özlüyündə iqtisadi inkişaf gətirməsi ilə yanaşı, digər sahələrə də əlavə dəyər yaratmaqla daha geniş iqtisadi dəyər yaratmış olur.

Hazırda filmlərin yayımında digital platformanın sürətli inkişafı ilə yeni yayım platformaları yaranır. Bu filmlər üçün yeni yayım imkanları yaratmaqla, həmçinin daha çox izləyiciyə çatmaq şansı verir. Bu isə özlüyündə həm filmin yayımlandığı platforma üçün, həm də filmlər üçün gəlirin daha çox olmasına, gəlir mənbəyinin diversifikasiyasına gətirib çıxarır. Son dövrlərdə bu sahədə yeni platformalar yaranmaqla məhz onların orijinal istehsalı olan filmlər istehsal olunur. Bu tip platformalara biz “Netflix”, “Disney Plus”, “Amazon Prime”, “HBO” aid edilir. Təkcə “Netflix” digital film kanalında 6000 orijinal film istehsal edilib ki, bunlara filmlərlə yanaşı seriallar, sənədli filmlər və digər kontentlər daxildir. [6] Qonşu dövlət Türkiyədə də bu yolda addımlar atılır. Təsəffüf deyil ki, son dövrdə ölkədə “Exen” kimi yeni digital kanallar formalaşmışdır. Bu tip platformaların əsas gəlir mənbəyi izləyici abunəliklərdən əldə olunan vəsaitlərdir və bu abunəliklər əsasən müxtəlif ka-



teqoriyalara və ölkələrə görə fərqlənir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu tip platformalar yalnız bir ölkənin istehsalı olan filmləri yayımlamaqla kifayətlənmir. Məsələn, “Netflix” platformasında Amerika istehsalı filmlərlə yanaşı İspaniya, Böyük Britaniya, İtaliya, Türkiyə, İsveç və s. kimi ölkələrin istehsalı olan kinematoqrafiya məhsulları yayımlanır. Azərbaycan hökuməti də bu yolda müxtəlif addımlar atmaq fikrindədir. Lakin hazırda hələ də yerli istehsal olan filmlər bu platformada yayımlanmayıb. Yalnız bəzi xarici istehsal olan filmlər Azərbaycanda çəkilmiş və ya filmlərdə Azərbaycan barədə bəzi fraqmentlər olmuşdur ki, bu da məhz ölkənin təbliğatının aparılması məqsədilə həyata keçirilmişdir. Bu tip filmlərə “Leyli və Məcnun”, “Boz adam” (The Gray Man) filmləri daxildir.

Hazırda Azərbaycan Respublikasında bir neçə film studiyaları fəaliyyət göstərir. Bunlara “Butafilm”, “Azərbaycan Beynəlxalq Kino Şirkəti”, “M Group Production”, “Soy Production” və s. daxildir. Lakin ölkə filminin əsas sütun təşkilatları kimi Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqı və Azərbaycan Respublikası Kinematoqrafçılar İttifaqıdır. Bu ittifaqlar əsasən dövlət büdcəsi hesabına filmlərin istehsalını həyata keçirirlər. Lakin deyə bilmərik ki, bu ittifaqlar son dövrlərdə iqtisadi səmərəli hər hansısa filmə imza atmışlar. Təəssüf edilməli haldır ki, dövlət sifariş hesabına çəkilən bu filmlərin büdcəsi və gəlirləri barədə nə ittifaqlar tərəfindən, nə filmi çəkən studiyalar, nə də Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən ictimai hesabat dərc edilmir. Lakin hesablama palatasının həm 2022, həm də 2023-cü illərdə apardıqları hesablama əsasında film istehsalında baş verən nöqsanlar ortaya çıxmışdır. Belə ki, 2022-ci ildə aparılan hesablar əsasında aşkar edilmişdir ki, dövlət sifarişi ilə çəkilən filmlər cəmi 1905.2 manat gəlir gətirmişdir [3]. Hesablama Palatasının 2023-cü ildə Mədəniyyət Nazirliyi və Kino Agentliyində apardığı araşdırmalarda nəticə belə olmuşdur: “Auditlə Nazirlik və Agentlikdən əlavə olaraq C.Cabbarlı adına “Azərbaycanfilm”, “Filming Azerbaijan” və “Salnamə” studiyaları, həmçinin Azərbaycan Dövlət Film Fondu əhatə olunmuş və tabelikdə olan studiyalara auditlə əhatə olunan dövrdə dövlət vəsaiti ayrılmamış və icra edilməmişdir. Auditlə ümumilikdə, 10.7 milyon manat vəsait əhatə edilib. Bundan başqa əvvəlki auditlə müəyyən edildiyi kimi, cari auditlə də dövlət vəsaitlərinə tələbat və icra göstəriciləri arasında kəskin fərqlər olmuş, filmlərin istehsalında ilkin olaraq özəl studiyaların iştirakı proqnozlaşdırılmasa da, il ərzində bu studiyalara 9 film ilə bağlı vəsait ödənilib, icra zamanı ilkin nəzərdə tutulandan 2,7 dəfə az sayda bədii film çəkilib, 1 filmə proqnozlaşdırılmış məbləğdən 34,8% daha çox vəsait sərf edilib. Auditin əhatə etdiyi illərdə müsabiqələrdə iştirak etməyən filmlər də maliyyələşdirilib, 2 dövlət studiyasına 922,1 min manat, digər studiyalar üzrə 6 filmə 3,5 mln. manat büdcə vəsaiti əvvəlki illərdə müsabiqədənkənar layihələr üzrə yönəldilib. 2022-ci ildə C.Cabbarlı adına “Azərbaycanfilm” kinostudiyası ilə bağlanmış 3, “Salnamə” studiyası ilə bağlanmış 1 müqavilənin icrası başa çatdırılmayıb, həmin müqavilələr üzrə 304,7 min manat vəsait ödənilib [5]. Son dövrlərdə bu tipli araşdırmaların güclənməsi və ortaya çıxan nəticələr onu deməyə imkan verir ki, uzun illər film istehsalında yaranan boşluqların səbəblərindən biri də məhz idarəetmə ilə bağlı olmuşdur.

Ölkədə özəl film istehsalı şirkətlərinin də istehsal edildiyi filmlər nümayiş olunur. Bu filmlər əsasən kommersiya məqsədilə çəkilir. Müstəqillik dövrü ərzində yerli istehsal olan filmlərin inkişafı əsasən 2012-2014-cü illərdən sonraya təsadüf edir. Respublika ərazisində yeni kinoteatrların yaranması, onların öz qapılarını yerli filmlərə də açması (əvvəlki dövrlərdə kinoteatrlar yerli filmlərin yayımında maraqlı olmamışlar) kimi amillər, həmçinin də aktyor və aktrisaların yerli seriyalar vasitəsilə ölkədə populyarlıq qazanması onlara olan tələbatı artırmışdır ki, bunun nəticəsində də dövlət büdcəsi hesabına çəkilməyən filmlər formalaşmağa başlamışdır. Ölkədə çəkilən bir çox film istehsalçıları üçün rentabelli olmuşdur. Belə ki, Toğrul Maşallının “Azlogos.eu” saytında dərc edilmiş “Azərbaycanın kino bazarı” adlı yazısında qeyd edilmişdir ki, yerli istehsal olan “Xoxan” filmi 65-70 min manat büdcə ilə çəkilməklə 250 min tamaşaçı baxışı toplamış və filmin ümumi yığımı 1 milyon manat təşkil etmişdir. Eyni dövrdə çəkilən “My name is İntiqam” filmi isə yarım milyona yaxın yığım əldə etmişdir [8].

Müqayisə üçün qeyd etmək istərdim ki, dünya film sənayesində ən yüksək büdcə ilə çəkilən filmlər “Star Wars: The Force Awakens”in büdcəsi 447 milyon ABŞ dolları, “Jurassic World: Fal-





len Kingdom”un büdcəsi 432 milyon ABŞ dolları, “Pirates of the Carribean: On stranger tides” filminin büdcəsi 379 milyon ABŞ dolları, “Avangers: Age of Ultron”un büdcəsi 365 milyon ABŞ dolları təşkil etmişdir [7]. Müvafiq olaraq ən çox gəlir gətirən filmlər isə 2923706026 ABŞ dolları ilə “Avatar”, 2799439100 ABŞ dolları ilə “Avangers: Endgame”, 2264743305 ABŞ dolları ilə “Titanic”, 2071310218 ABŞ dolları ilə “Star Wars: Episode VII – The Force Awakens” və bu kimi digər filmlər olmuşdur. [9]

Artıq 2020-ci ildən etibarən Azərbaycan hökuməti mədəniyyət sahələrinin inkişafına xüsusi diqqət ayırmağa başlamışdır. Yuxarıda qeyd etdiyimiz məsələ də buna bariz nümunələrdən biri sayılır. Bu yöndə film sənayesi də kənar qalmamışdır. Belə ki, film sənayesinin inkişafı məqsədilə 2022-ci ilin noyabr ayının 16-ı tarixində Prezident İlham Əliyevin Fərmanı əsasında Azərbaycan Respublikası Kino Agentliyinin Nizamnaməsi təsdiq edilmişdir. Agentliyinin Nizamnaməsində qeyd edilir – “Azərbaycan Respublikasının Kino Agentliyi (bundan sonra – Agentlik) Azərbaycan Respublikasında kinematoqrafiyanın inkişafının, o cümlədən yerli və müştərək kino istehsalının dəstəklənməsi, kino mədəniyyətinin təbliğinin təşkili, kinematoqrafiya müəssisələrinin və kino sənayesi iştirakçılarının fəaliyyətinin, eləcə də kinematoqrafiya sahəsində yeni informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının və innovasiyaların tətbiqinin stimullaşdırılması, Azərbaycan kinematoqrafiyasının dünya kinematoqrafiyasına inteqrasiyası sahələrində (bundan sonra – müvafiq sahədə) fəaliyyət göstərən, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin (bundan sonra – Nazirlik) tabeliyindəki kinematoqrafiya müəssisələrini idarə edən və onların fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirən publik hüquqi şəxsdir.” [1]. Lakin artıq qeyd etdiyimiz kimi son 2023-cü ildə Hesablama Palatası tərəfindən Mədəniyyət Nazirliyi və Kino Agentliyində aparılan araşdırmalar ürəkaçan olmamışdır. Ümid edilir ki, bu dövrdən sonra agentlik ölkəmizdə filmin inkişafına töhvə verməklə, bir sənaye sahəsi kimi çiçəklənməsinə xidmət edəcəkdir.

### YEKUN NƏTİCƏ

Ölkəmizdə film istehsalının inkişafının qarşısında duran bir neçə məqam var. Bunları aşağıdakı kimi sadalaya bilərik:

Maliyyə çatışmazlığı;

Müasir texnologiyaların çatışmazlığı;

Bu sahədə təhsil səviyyəsinin aşağı olması və s.

Bu məsələlərin aradan qaldırılması hazırda film sənayemizin qarşısında duran əsas məqamlardan biridir. Bunun üçün isə dövlət və özəl sektor birlikdə fəaliyyət göstərməlidir. Yalnız dövlətin maliyyəsindən asılı olan bir sektorun inkişafından təbii ki, söhbət belə gedə bilməz. Bu sahəyə yerli biznes mənsublarının marağını cəlb etməyə ehtiyac var. Burada isə öhdəlik təbii ki, dövlətin üzərinə düşür. Düşünülmüş mədəniyyət siyasəti nəticəsində bu istiqamətdə müxtəlif addımların atılmasına ehtiyac duyulur.

Təəssüflər olsun ki, digər mədəniyyət sferalarında olduğu kimi kino sahəsinin də iqtisadi təsirləri barədə daha öncə araşdırılmaların aparılmaması, statistik məlumatların kifayət qədər yetərli verilməməsi və s. kimi amillər bu sahənin daha da dərinləşməsinə imkan vermir. Hər hansısa sahədə dərin elmi araşdırmaların aparılma biləcəyi isə həmin sahələrin inkişafından qalması deməkdir. Xüsusilə kommersiya məqsədli fəaliyyət sahələrində buna xüsusilə ehtiyac var. Nəticədə, həmin sahələrin zəif və güclü tərəflərinin müəyyən edilməsi dövlət siyasətinin müəyyənləşdirilməsində yardımçı olacaq ki, bu da öz növbəsində ölkədə adıçəkilən sahə üzrə biznes mühitinin yaxşılaşdırılmasında xüsusi rol oynamaqla biznes subyektlərinə yaradılan münbit şərait nəticəsində inkişafa səbəb olacaqdır.



## ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası Kino Agentliyinin Nizazmnaməsi - Azərbaycan Respublikası Kino Agentliyinin NİZAMNAMƏSİ » Azərbaycan Prezidentinin Rəsmi internet səhifəsi (president.az)
2. <https://www.investopedia.com/articles/investing/093015/how-exactly-do-movies-make-money.asp>
3. <https://fed.az/az/maliyye/dovlet-sifarisi-ile-cekilen-filmler-cemi-1905-manat-gelir-getirib-144353>
4. <https://eh.net/encyclopedia/the-economic-history-of-the-international-film-industry/>
5. <https://qafqazinfo.az/news/detail/nazirlik-ve-agentlikde-yoxlama-materiallar-bas-prokurorluga-gonderildi-422026>
6. <https://blog.filmtrack.com/industry-insights/streaming-platforms-and-their-impact-on-the-film-industry>
7. The most expensive movies ever - The Most Expensive Movies Ever Made (movieweb.com)
8. <https://azlogos.eu/azərbaycanın-kino-bazarı/>
9. [https://www.boxofficemojo.com/chart/top\\_lifetime\\_gross/?area=XWW](https://www.boxofficemojo.com/chart/top_lifetime_gross/?area=XWW)

## THE FILM INDUSTRY AS A SUBSECTOR OF THE ECONOMY AND THE LEVEL OF DEVELOPMENT IN AZERBAIJAN

J.P. Mammadov

The film industry, along with the music and fashion industries, is one of the most profitable sectors of culture. This sector is one of the important areas affecting unemployment. Thus, both cinema and theater are teamwork and combine many areas of work. Actor, director, screenwriter, lighting, make-up artist, costume designers and stylists, sound director, producer, etc. such professionals operate in both fields. Cultural areas create a wide economic potential by supporting other areas of the economy with the added value they create. The film industry is one of the leading industries. Our country had a strong film industry during the Soviet era, and our locally produced films were well received both in the former Soviet countries and beyond. However, the situation that arose in the country after the period of independence did not escape the film industry. Since this period, the number of films produced has decreased, and the quality of the films has not met the requirements of modern times. The situation has reduced the interest in locally produced films among the population. However, although the number of locally produced films has increased relatively in the last ten years, it has not yet reached the desired level. The purpose of writing the article is to investigate the current situation of the film industry in our country and to reveal the negative nuances here. In the article, the gaps in the local film industry were determined based on the data and figures published in various mass media and the steps to be taken in this direction were noted. I would like to note that the economic aspects of the film industry, as in other cultural fields, have not been investigated in our country. The article is one of the first scientific studies conducted in these directions.

**Keywords:** *film, cinema, industry, culture, economic*



## КИНОИНДУСТРИЯ КАК ПОДОТРАСЛЬ ЭКОНОМИКИ И УРОВЕНЬ РАЗВИТИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Дж.П. Мамедов

Киноиндустрия, наряду с музыкальной и модной индустрией, является одной из самых прибыльных отраслей культуры. Этот сектор является одной из важных областей, влияющих на безработицу. Таким образом, и кино, и театр — это командная работа, объединяющая множество направлений работы. Актер, режиссер, сценарист, художник по свету, гример, художники по костюмам и стилисты, звукорежиссер, продюсер и т.д. такие профессионалы работают в обеих областях. Культурные территории создают широкий экономический потенциал, поддерживая другие области экономики создаваемой ими добавленной стоимостью. Киноиндустрия является одной из ведущих отраслей. В советское время в нашей стране была сильная киноиндустрия, и наши фильмы местного производства были хорошо приняты как в странах бывшего СССР, так и за их пределами. Однако ситуация, сложившаяся в стране после периода независимости, не обошла стороной киноиндустрию. С этого периода количество выпускаемых фильмов уменьшилось, а качество фильмов не отвечало требованиям современности. Ситуация снизила интерес населения к фильмам местного производства. Однако, хотя количество фильмов местного производства за последние десять лет относительно увеличилось, оно еще не достигло желаемого уровня. Цель написания статьи – исследовать современное положение киноиндустрии в нашей стране и выявить здесь негативные нюансы. В статье на основе данных и цифр, опубликованных в различных средствах массовой информации, определены пробелы в отечественной киноиндустрии и отмечены шаги, которые необходимо предпринять в этом направлении. Хочу отметить, что экономические аспекты киноиндустрии, как и других сфер культуры, в нашей стране не исследованы. Статья является одним из первых научных исследований, проведенных в этих направлениях.

**Ключевые слова:** кино, кино, промышленность, культура, экономика